

muhammeda-chelebi-muhammadiya-v-kontekste-tatarsko-turetskiyh-literaturnykh-vzaimosvyazey

23. Мухтасар Шариат. Часть II. / Сост. Рашид-бек Эфендиев. – Тифлис: Тип. Т-ва «Культура», 1910. – 99с.
24. Мы имеем случай предложить нашим читателям <...> // Переводчик-Терджиман. – 1890, 23 нояб. – № 41.
25. Мы получили из С.-Петербурга весьма ценный подарок <...> // Переводчик – Терджиман. – 1887, 31 марта. – № 12.
26. Новые книги // Переводчик-Терджиман. – 1904, 11 июня. – № 47.
27. Остроумов Н.П. Исламоведение. I. Аравия, колыбель ислама / Н.П. Остроумов. – Ташкент, 1910. – 283 с.
28. Остроумов Н.П. Что такое Коран? – Ташкент, 1883. – 158с.; Остроумов Н.П. Коран и прогресс. По поводу умственного пробуждения современных российских мусульман. – Ташкент, 1901. – 257 с.
29. От редакции // Переводчик-Терджиман. – 1883, 10 апр. – № 1.
30. Переименованная книжка // Переводчик-Терджиман. – 1900, 31 дек. – № 48.
31. Резван Е.А. Коран и его мир = The QUR'AN and its world / Е.А. Резван. – Санкт-Петербург: Петербургское востоковедение, 2001. – 601с.
32. Руми Дж. Мюнтехабат-и Месневи-и шериф / Пер. с тур. И. Гаспринский. – Бахчисарай: Изд-во типо-литогр. газ. «Переводчик-Терджиман», 1320 (1902). – 32 с.

Сипко Б.В.

*Львівський національний
університет імені Івана Франка*

З ІСТОРІЇ ПЕРЕКЛАДІВ ЗМІСТУ КОРАНУ ФРАНЦУЗЬКОЮ МОВОЮ

У статті на основі праць французьких і російських дослідників подано короткий огляд історії французьких перекладів Священного Корану. Запропоновано власну схему історичних етапів мотивації французьких перекладачів: засудити релігію “іногого” → вивчити “колонізованого” → зрозуміти співгромадян ісламського віросповідання.

Ключові слова: Коран, Франція, переклади, орієнталізм.

On the basis of the works of French and Russian researchers author presents a brief overview in the history of the French translation of the Holy

Quran. A new scheme of historical stages in motivation of French translators is proposed: condemn religion of "alien" → learn "colonized" → understand citizens of the Islamic religion.

Keywords: *Quran, France, translations, Orientalism.*

В ісламській традиції вважається, що Священний Коран не піддається перекладу, оскільки Слово Аллаха може бути передане лише мовою оригіналу, тобто арабською. Для ознайомлення із суттю Корану осіб, які не володіють арабською мовою, потрібні «переклади змісту» цієї Священної Книги. Але, для зручності викладу матеріалу, надалі називатимемо «переклади змісту» Корану «перекладами».

Станом на початок ХХІ ст. існувало більше 120 перекладів Корану французькою мовою [8]. Найдавніший із них був виданий у 1647 р. в Парижі [6, р. 25] французьким консулом в Александрії Андре дю Ріером¹. Цінність цієї публікації у тому, що вона являє собою переклад з арабського оригіналу, а не латинського чи грецького перекладу. Вперше Коран став доступним ширшому загалу французів, а не лише знавцям латинської мови. Однак, з огляду на тиск Церкви та прагнучи пройти цензуру в особі Вінсента де Поля, А. дю Ріер у передмові засудив пророка Мохамеда та Коран [2]. Впродовж майже 140 років праця А. дю Ріера перевидавалася у Франції та була перекладена на інші європейські мови.

У 1783 р. з'явився переклад Корану французького мандрівника й знавця східних мов Клода-Етьєна Саварі². Виділяються дві особливості цього перекладу:

1) використовуючи мусульманські першоджерела, К.-Е. Саварі намагався передати внутрішній зміст Корану, а не просто зробити дослівний переклад [2];

2) на відміну від А. дю Ріера, який працював в умовах церковного диктату, К.-Е. Саварі писав в еру освіченого абсолютиз-

¹ Андре дю Ріер (1580–1660 (1672)) – французький дипломат, сходознавець і перекладач. Після повернення у Францію в 1630 р. був особистим перекладачем короля Людовіка XIII (1610–1643).

² Клод-Етьєн Саварі (1750–1788) – французький сходознавець, один із засновників єгиптології, перекладач. У 1776–1779 рр. мешкав у Єгипті.

му, коли позиції Церкви сильно похитнулися, відповідно, до перекладу Корану підходив зі слабшими упередженнями.

За словами Ш. Мунчаєва, «з XIX ст. формується та посилюється прагнення, особливо в середовищі інтелектуальної еліти, об'єктивно зрозуміти іслам, вивчивши його таким, яким він є насправді, □ самобутнім явищем релігійного життя» [3, с. 150]. У французькому ж випадку посилений інтерес до ісламської культури у XIX ст., на нашу думку, був спричинений прозаїчними корисливими мотивами. Готуючись до Єгипетської експедиції (1798□1801 рр.), Наполеон Бонапарт конфіскував у Римі та встановив на борту корабля «Орієнт» типографію з арабським шрифтом і взяв із собою арабістів і перекладачів. Прибувши до Єгипту, типографія почала випускати прокламації із запевненням єгиптян про любов та вірність Наполеона та французів до Корану й ісламу. Привезені Бонапартом орієнталісти слідували, аби у виданнях не було образливих для мусульман перекозчень, які притаманні раннім європейським перекладам та коментарям Корану [1]. Будучи послідовним маккіавелістом, Наполеон спробував використати релігійну карту в експансіоністських планах. На жаль чи на щастя для єгиптян, мрія Наполеона не здійснилася, але інтерес до Сходу, а, особливо, світу ісламу у середовищі французьких політиків та інтелектуалів стрімко зріс.

Із 1830 р., тобто нападу на Алжир, розпочинається півторастолітня історія завоювання Францією мусульманського світу. Підкорення мешканців колоній здійснювалося не лише зброєю, економічними важелями, а й словом. Так, французький перекладач, посол на Близькому Сході Альбер де Біберштейн Казимирський¹ (угорець за походженням) отримав завдання перевірити переклад Саварі. У результаті, в 1840 р. з'явився третій переклад Корану французькою мовою [8]. Хоча Казимирський наголошував на тому, що Коран є одкровенням Аллаха, його автором він назвав Пророка: «Мохамед. Коран» [4], чим порушив один із головних догматів ісламу.

¹ Альбер де Біберштейн Казимирський (1808□1887) □ інтелектуал, за наукову спадщину якого сперечаються Польща (народився у Варшаві), Угорщина (походив з угорської сім'ї) та Франція (жив і працював там). В історію увійшов, не лише як перекладач Корану, а й автор французько-арабського словника.

У ХХ ст. іслам набуває поширення не лише у французьких колоніях, а й у метрополії, тому не дивно, що на цей період і припадає пік публікацій перекладів Корану. Починаючи з 1923 р., усі французькі переклади здійснювалися на основі Каїрського видання Корану арабською мовою¹. Величезну кількість перекладів ХХ ст. можна поділити на дві умовні групи: здійснені французькими мусульманами та переклади сходознавців-немусульман.

Для першої групи характерне наголошення на тому, що це лише «трактування змісту» Священного і неповторного Корану. Працівники Європейського Інституту релігієзнавства окремо відзначили такі переклади:

□ Мохамед Хамідулах, індус за походженням, який у 1948–1996 рр. мешкав у Франції, став першим мусульманином, що переклав Коран французькою мовою (1959 р.). Саме його переклад був прийнятий Науковою ісламською радою Медини та опублікований, як «Священний Коран та переклад на французьку мову змісту його віршів»;

□ Шейх Сі Хамза Бубакер, ректор Мусульманського Інституту Великої Паризької Мечеті у 1957–1962 рр., батько чинного у 2014 р. ректора Даліля Бубакера, у 1972 р. опублікував новий переклад. Книга Бубакера-старшого витримала безліч перевидань;

□ гарний літературний переклад Корану французькою мовою «Коран: спроба інтерпретації неповторного Корану» у 1979 р. здійснив туніський письменник Садок Мазіх [8].

Серед «світських» перекладів Корану виділяються такі роботи:

□ у 1947–1951 рр. сходознавець Режи Бляшер опублікував величезне двотомне видання Корану, доповнене коментарями, виділеними у третій том. Але ця фундаментальна публікація була важкодоступною для широкого кола читачів із трьох основних причин: по-перше, томи величезного формату були зручними для використання хіба в бібліотеках, по-друге, висока ціна, і, по-третє, сури були розташовані не традиційно, а за хронологічним

¹ Видання Корану, здійснені в Каїрі (Єгипет) у 1919, 1923 та 1928 роках визнано канонічними, а тому більшість європейських перекладів здійснюється на їх основі.

принципом. Тому в 1957 р. з'явилося нове однотомне видання малого формату на дуже тонкому папері. Також для зручності читачів, у однотомній публікації сури розміщувалися у традиційному порядку [9, р. 98–100]. Незважаючи на згадані спрощення, Р. Бляшер доповнив нове видання іменним та термінологічним показником, що значно полегшувало науково-пошукову роботу з книгою;

□ у 1967 р. побачило світ перше видання перекладу Корану журналістки Денізи Массон, якому судилося утримувати пальму першості за кількістю перевидань та величиною накладів. Секрет успіху мадемуазель Массон у тому, що вона багато років прожила у мусульманському середовищі Мароко, і, за її ж словами, не «переклала», а «відчула» Коран французькою мовою [5, р. 199–202]. Незважаючи на понад двісті сторінок коментарів і приміток, цей переклад не сухо науковий, а емоційно забарвлений, тому й сприймається легше;

□ у 1990 р. побачив світ фундаментальний переклад Корану відомого французького юриста та сходознавця Жака Берка, над яким той працював 16 років [7, р. 40]. Ж. Берк намагався передати асонансність арабської мови. Однак, цей блискучий переклад складний для сприйняття, оскільки вимагає глибоких знань ісламської культури.

Отже, історія французьких перекладів Корану налічує вже майже чотири століття, що було викликано різними мотивами: спочатку засудити релігію «іншого», згодом □ вивчити колонізованого, і, нарешті, □ зрозуміти нових співгромадян ісламського віросповідання.

Література.

1. Климович Л.И. Книга о Коране,его происхождении и мифологии. □ М.: Издательство политической литературы, 1986. □ 270 с.
2. Манучихри Ф.Х. Переводы Корана на другие языки [Электронный ресурс]. □ Режим доступа : <http://islamfond.ru/articles/453-perevody-korana-na-drugie-yazyki.html>.
3. Религия. История и современность: Учебник для вузов / под ред. Ш.М. Мунчаева. □ М.: Культура и спорт, ЮНИТИ, 1998. □ 264 с.
4. [Электронный ресурс]. □ Режим доступа: <http://islam-info.ru/koran/page,3,137-izuchenie-izdaniya-i-perevody-korana.html>

5. Arin F. Le Coran, traduction de Denise Masson // Revue de l'Occident musulman et de la Méditerranée. □ №3. □ 1967. □ P. 199□202.
6. Chodkiewicz M. Les musulmans et la Parole de Dieu // Revue de l'histoire des religions. □ 2001. □ Tome 218. □ №°1. □ P. 13□31.
7. de Prémare Alfred-Louis. Réflexions impromptues sur la nouvelle traduction du Coran de Jacques Berque // Revue du monde musulman et de la Méditerranée. □ №°58. □ 1990. □ P. 40□46.
8. “Le Coran et ses traductions en français”, IESR - Institut européen en sciences des religions, [En ligne]. □ URL : <http://www.iesr.ephe.sorbonne.fr/index3763.html>.
9. Rodinson M. “R. Blachère. Le Coran (al-Qor’ân)” // Revue de l'histoire des religions. □ Tome 155. □ № 1. □ 1959. □ P. 98□100.

УДК 297:(477.75):94

Хайруддинова Э.М.

кафедра истории Украины

Таврического национального

университета им. В.И.Вернадского

РЕЛИГИОЗНАЯ СТРУКТУРА МУСУЛЬМАН КРЫМА НАКАНУНЕ УСТАНОВЛЕНИЯ СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ

У статті розглянуто історію формування структури релігійного управління мусульман Криму, напередодні встановлення радянської влади. Для найбільш повного розкриття даного питання було розглянуто поняття «релігійної структури» в ісламі, вивчено основні етапи формування структури в мусульманському світі, виявлено особливості релігійної структури в Кримському ханстві, охарактеризована система релігійного управління мусульман після приєднання до Російської імперії і релігійне самоврядування у 1917–1918 рр.

The article describes the history of formation of the Crimea's Muslims religious structure on the eve of the establishment of Soviet power. For the most complete disclosure of this issue has been considered the concept of "religious structure" in Islam, studied the basic stages of the formation religious structure in the Muslim world, the peculiarities of religious structures in the Crimean Khanate, is characterized the system of Crimea's Muslims Spiritual Directorate after joining the Russian Empire and the religious government in 1917–1918.